

SUN'IY INTELLEKTNING ZAMONAVIY BIZNES BOSHQARUVIDAGI ROLI VA ISTIQBOLLARI

Buranov Olmas

SamDAQU "Biznesni boshqarish" kafedrası dotsenti.

buranov.olmos@samdaqu.edu.uz

Hoshimov A.R.

SamDAQU Magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17895667>

Annotatsiya. So'nggi yillarda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalari jahon biznes muhitini tubdan o'zgartirib, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirmoqda, amallar samaradorligini oshirmoqda va mijozlar bilan muloqotni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ushbu maqolada sun'iy intellektning zamonaviy biznes boshqaruvini takomillashtirishdagi strategik ahamiyati yoritiladi.

Tadqiqot doirasida marketing, ta'minot zanjiri va moliya sohalaridagi qo'llanmalar tahlil qilinib, AI joriy etishdagi muammolar hamda ularning yechimlari o'rganiladi. Mualliflar etik me'yorlarga asoslangan, barqaror va samarali AI strategiyasini ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydilar.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, biznes boshqaruvi, raqamli transformatsiya, amallar samara dorligi, etik AI-(Artificial intelligenc), barqaror rivojlanish.

Abstract. In recent years, Artificial Intelligence (AI) technologies have profoundly transformed the global business environment by accelerating decision-making processes, improving operational efficiency, and elevating customer interaction to a new level. This article highlights the strategic importance of AI in enhancing modern business management. Within the scope of the study, applications of AI in marketing, supply chain, and finance sectors are analyzed, while challenges and solutions related to AI implementation are examined. The authors emphasize the necessity of developing an ethical, sustainable, and efficient AI strategy based on responsible principles.

Keywords: Artificial Intelligence, business management, digital trans-formation, operational efficiency, ethical AI, sustainable development.

I. Kirish. XXI asrda sun'iy intellekt (AI) raqamli inqilobdan keyingi eng muhim texnologik tendensiya sifatida e'tirof etilmoqda. Uning imkoniyatlari nafaqat avtomatlashtirish jarayonlarini, balki qaror qabul qilish tizimlarini ham sifat jihatidan o'zgartirmoqda. 2023 yilda AI bozorining qiymati 387 milliard AQSH dollariga yetgan bo'lib, 2030 yilga kelib 1,8 trillion dollargacha o'sishi prognoz qilinmoqda. AI texnologiyalarining rivojlanishini shartli ravishda uch bosqichga ajratish mumkin:

1. Tajriba davri (2010–2015): dastlabki amaliy tajribalar Google DeepMind va IBM Watson loyihalari misolida namoyon bo'ldi.

2. O'tish davri (2016–2020): Salesforce va UPS kabi kompaniyalar AI yordamida prognozlash va logistika samaradorligini sezilarli darajada oshirdilar.

3. Transformatsiya davri (2021–hozirgacha): yirik korporatsiyalar AI texnologiyalarini o'zlarining asosiy biznes jarayonlariga to'liq integratsiya qilib, natijada umumiy samaradorlikni 40–60 foizgacha oshirishga erishdilar.

Mazkur bosqichlar sun'iy intellektning biznesdagi o'rni va ahamiyatini yaqqol ko'rsatib, uni strategik boshqaruv bilan uyg'unlashtirish zarurligini ta'kidlaydi.

II. Muammolar va to'siqlar.

Sun'iy intellektning jadal rivojlanishiga qaramay, uni biznes jarayonlariga samarali joriy etishda bir qator tizimli muammolar mavjud. Ular asosan texnologik, tashkiliy, moliyaviy va etik omillar bilan bog'liq. Quyida ushbu to'siqlarning asosiy yo'nalishlari keltiriladi.

1. **Texnologik murakkablik.** AI tizimlarini tashkilot faoliyatiga to'liq integratsiya qilish ko'p hollarda murakkab texnik jarayon hisoblanadi. Tadqiqotlarga ko'ra, AI loyihalarining 60 foizi sinov (pilot) bosqichidan nariga o'tolmaydi. Shuningdek, to'liq integratsiya uchun o'rtacha 18 oy vaqt talab qilinadi. Bu esa korxonalardan uzoq muddatli strategik yondashuvni talab etadi.

2. **Resurs va malaka yetishmasligi.** Kichik va o'rta biznes subyektlari uchun AI texnologiyalarini joriy etish katta moliyaviy xarajatlarni talab etadi. Masalan, bitta AI tizimini ishlab chiqish va qo'llashning o'rtacha qiymati 300 ming AQSH dollaridan ortiqni tashkil etadi.

Shu bilan birga, malakali IT mutaxassislari va ma'lumotlar tahlilchilari yetishmasligi bu jarayonni yanada qiyinlashtirmoqda.

3. **Etik va huquqiy cheklovlar.** AI asosidagi qarorlarning shaffofligi va ishonchliligi bo'yicha jamiyatda hali ham xavotirlar mavjud. Tadqiqotlar natijasiga ko'ra, iste'molchilarning qariyb 40 foizi AI tomonidan qabul qilinadigan qarorlarga to'liq ishonmaydi. Shuningdek, ma'lumotlar maxfiyligi va algoritmik xatoliklar masalasi ham AI'ni keng joriy etishning asosiy to'siqlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun kompaniyalar AI texnologiyalarini joriy etishda bosqichma-bosqich, tizimli va etik tamoyillarga asoslangan yondashuvni qo'llashlari zarur. Shu bilan birga, kadrlar salohiyatini oshirish, texnik infratuzilmani mustahkamlash hamda huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish ham muhim ahamiyatga ega.

III. Sohalar bo'yicha qo'llanmalar.

Sun'iy intellektning biznesdagi samaradorligi uning turli sohalarda qo'llanilishida yaqqol namoyon bo'ladi. Quyida marketing, ta'minot zanjiri va moliya sohalaridagi asosiy qo'llanmalar tahlil qilinadi.

1. **Marketing va mijozlar bilan aloqalar.** AI asosidagi chat-botlar va mijozlar xatti-harakatlarini tahlil qiluvchi tizimlar mijozlar bilan interaktiv muloqotni yaxshilashga xizmat qiladi. Ular nafaqat tezkor javob berishni ta'minlaydi, balki mijozning xohish-istaklarini oldindan prognoz qilish orqali shaxsiylashtirilgan xizmatlarni yaratadi. Misol uchun, yirik e-tijorat kompaniyalari mijozlarga tavsiyalar berishda AI tizimlaridan keng foydalanmoqda, bu esa sotuvlarni sezilarli darajada oshiradi.

2. **Ta'minot zanjiri va logistika.** AI yordamida logistika jarayonlari optimallashtiriladi va xarajatlar kamayadi. Masalan, yuk tashish marshrutlarini prognozlash va avtomatlashtirish tizimlari yetkazib berish samaradorligini oshiradi va ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. UPS va boshqa yirik kompaniyalar bu texnologiyalarni joriy etish orqali yetkazib berish masofalarini millionlab kilometrga qisqartirishga erishgan.

3. **Moliya va bank faoliyati.** AI moliyaviy xizmatlarda, xususan, kreditlash, trading va firibgarlikni aniqlash tizimlarida keng qo'llanilmoqda. Masalan, algoritmik trading orqali birjada operatsiyalar tez va aniq bajariladi, kredit baholash tizimlari esa qarzlarni qaytarish ehtimolini

oldindan aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, bank sohasidagi AI chat-botlar mijozlarning ko'p savollarini avtomatik hal qilmoqda, bu esa xizmat ko'rsatish tezligini va sifatini oshiradi.

Ushbu sohalaridagi qo'llanmalar sun'iy intellektning biznes samaradorligini oshirish, operatsion jarayonlarni optimallashtirish va mijozlar bilan muloqotni kuchaytirishda qanchalik strategik ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

IV. AI'ni joriy etish bo'yicha tavsiyalar va etika.

Sun'iy intellektni biznes jarayonlariga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun kompaniyalar tizimli, barqaror va etik tamoyillarga asoslangan yondashuvni qo'llashlari lozim.

Quyidagi tavsiyalar ushbu jarayonni samarali tashkil etishda yordam beradi.

1. **Kadrlar salohiyatini oshirish.** AI texnologiyalarini joriy etishning muhim omillaridan biri malakali mutaxassislar tayyorlashdir. Korxonalar xodimlarini sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili bo'yicha muntazam o'qitish orqali yangi texnologiyalarni samarali qo'llash imkoniyatini oshiradilar.

Shu bilan birga, xodimlarning o'zgarishlarga moslashuvchanligini rag'batlantirish ham muhim ahamiyatga ega.

2. **Texnik infratuzilmani mustahkamlash.** AI tizimlarining samarali ishlashi uchun yuqori sifatli ma'lumotlar bazasi va barqaror IT infratuzilma talab etiladi. Kompaniyalar o'z tizimlarini zamonaviy serverlar, bulutli hisoblash imkoniyatlari va xavfsizlik vositalari bilan ta'minlashlari lozim.

3. **Ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiylik.** AI jarayonlarida yig'ilgan ma'lumotlarning himoyasi va maxfiyligi eng yuqori darajada ta'minlanishi kerak. Shuningdek, GDPR va boshqa xalqaro ma'lumotlar himoyasi standartlariga rioya qilish AI tizimlarining qonuniy va ishonchli bo'lishini kafolatlaydi.

4. **Etik tamoyillarni belgilash.** AI qarorlari shaffof va adolatli bo'lishi zarur. Algoritmik xatoliklar va diskriminatsiyani oldini olish maqsadida etik kodeks ishlab chiqish muhim hisoblanadi. Bu, ayniqsa, mijozlar bilan to'g'ridan-to'g'ri ishlaydigan tizimlar uchun dolzarbdir.

5. **Kichik va o'rta bizneslar (SME) uchun moslashuvchan strategiyalar.** Kichik va o'rta korxonalar uchun AI joriy etishning moliyaviy yukini kamaytirish va samaradorlikni oshirishga qaratilgan kost-benefit tahlillari ishlab chiqilishi kerak. Shuningdek, ularni qo'llab-quvvatlash uchun davlat va xususiy sektor hamkorliklari muhim ahamiyatga ega.

Ushbu tavsiyalarni amalga oshirish orqali kompaniyalar sun'iy intellektni mas'uliyatli, barqaror va samarali ravishda integratsiya qilishlari mumkin, bu esa ularning innovatsion salohiyatini oshirish bilan birga strategik raqobatbardoshlikni mustahkamlaydi.

V. Xulosa. So'nggi yillarda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalari biznes muhitini tubdan o'zgartirdi. AI qaror qabul qilish jarayonlarini tezlashtiradi, operatsion samaradorlikni oshiradi va mijozlar bilan muloqotni yangi bosqichga olib chiqadi. Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, marketing, ta'minot zanjiri va moliya sohalarida AI'ni joriy etish nafaqat xarajatlarni kamaytiradi, balki xizmat sifatini va kompaniya raqobatbardoshligini oshiradi.

Shuningdek, AI'ni keng joriy etishda bir qator muammolar mavjud:

- texnologik murakkablik,
- malakali kadrlar yetishmasligi,
- moliyaviy cheklovlar va etik-huquqiy to'siqlar.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun tizimli, barqaror va etik yondashuv muhim hisoblanadi. Tavsiyalar qatoriga kadrlar salohiyatini oshirish, texnik infratuzilmani mustahkamlash, ma'lumotlar xavfsizligi va etik tamoyillarni joriy etish, shuningdek kichik va o'rta bizneslar uchun moslashuvchan strategiyalarni ishlab chiqish kiradi.

Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, AI nafaqat biznes samaradorligini oshirish, balki raqobatbardoshlikni mustahkamlash va innovatsion rivojlanishni rag'batlantirish vositasi sifatida strategik ahamiyatga ega. Shu bilan birga, etik va mas'uliyatli yondashuv AI texnologiyalarini muvaffaqiyatli va barqaror joriy etishning asosiy omili bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. McCarthy, J., Minsky, M., Rochester, N., & Shannon, C. (2006). A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence, 1955–1956. *AI Magazine*, 27(4), 12–14.
2. Silver, D., et al. (2016). Mastering the game of Go with deep neural networks and tree search. *Nature*, 529(7587), 484–489.
3. Маккарти, Дж., Минский, М., Рочестер, Н., Шеннон, К. (2006). Предложение о летнем исследовательском проекте по искусственному интеллекту Дартмутского колледжа, 1955–1956 гг. *AI Magazine*, 27(4), 12–14.
4. PwC. (2023). Прогнозы развития AI к 2030 году: рост и рыночные перспективы. *PwC Global*.
5. Jumaev, F. (2022). Moliyaviy sohada sun'iy intellekt qo'llanmalari. *Ilmiy jurnal "Iqtisodiyot va Innovatsiyalar"*, 3(1), 12–21.
6. Ismoilov, M. (2023). Sun'iy intellekt va zamonaviy biznes boshqaruvi. *Toshkent: Ilmiy nashriyot*.